

מאסימוני משחק למצפן פנימי: חינוך למשמעות, בחירה

ואחריות בקרב ילדים ומתבגרים

© מאת: רועי חסידי

תקציר

ילדים ומתבגרים גדלים כיום במציאות המאופיינת בריבוי אפשרויות, הישגיות, השוואה חברתית וחשיפה מתמשכת להערכה חיצונית. לצד הצורך הטבעי בהכרה, בשייכות ובחוויות הצלחה, עולה שאלה חינוכית רחבה יותר: כיצד ניתן לסייע להם לפתח תחושת זהות, כיוון ומשמעות שאינה נשענת באופן בלעדי על ציונים, הישגים, פופולריות או אישורם של אחרים? מאמר זה מציע חיבור בין אנלוגיית "מאסימוני המשחק" של איש החינוך ריצ'רד לבוי לבין תפיסתו של ויקטור פראנקל בדבר משמעות, ערכים, חירות ואחריות.

בעוד לבוי מדגיש את השפעתן של חוויות הצלחה, כישלון, קבלה ודחייה על תפיסתו העצמית של הילד, הלוגותרפיה מרחיבה את הדיון ושואלת כיצד ניתן לסייע לילדים ולמתבגרים לא רק לקבל תחושת ערך מן העולם, אלא גם לזהות ערכים, לגלות משמעות בעשייה, לבחור מתוך אחריות ולנקוט עמדה מול מציאות שאינה תמיד בשליטתם.

מבוא

עם פתיחת שנת הלימודים חוזרים ילדים ובני נוער לא רק לכיתות, למבחנים ולמערכת השעות. הם חוזרים גם לזירה מרכזית שבה מתעצבת תפיסתם העצמית. בבית הספר ובמסגרות החברתיות הם פוגשים הצלחה וכישלון, שייכות ודחייה, תחרות והשוואה, הערכה וביקורת. הם מגלים במה הם טובים, במה הם מתקשים ובמה אחרים מצליחים יותר מהם. לצד זאת הם מתמודדים עם שאלות של קבלה ושייכות, עם מקומם בתוך הקבוצה ועם תהליכים של גיבוש זהות ורצונות לנוכח לחצים והשפעות מן הסביבה.

מאחורי החוויות היומיומיות האלה מתפתחות בהדרגה שאלות עמוקות יותר: מי אני? כמה אני שווה? במה אני טוב? מה חשוב לי? מה יגרום לי להיות מקובל יותר? וכיצד אני זוכה ליחס ולהערכה מצד ילדים ומבוגרים, מורים והורים?

השיח החינוכי וההורי מעניק, בצדק, מקום רב לחיזוק הביטחון והערך העצמי. הורים ומורים מתבקשים לראות את הילד, להכיר בכוחותיו, לספק לו חוויות הצלחה ולסייע לו להתמודד עם ביקורת וכישלון. אלא שערך עצמי, חשוב ככל שיהיה, אינו נותן מענה מלא לשאלת הכיוון. ילד או מתבגר יכולים להרגיש אהובים ומוערכים ועדיין להתקשות לדעת מה חשוב להם, במה לבחור, מהם הערכים שלהם ומה מעניק להם תחושת משמעות בחיים.

הבחנה זו עומדת במרכז המאמר הנוכחי. נקודת המוצא היא אנלוגיית "מאסימוני המשחק" של איש החינוך ריצ'רד לבוי, המספקת המחשה נגישה לאופן שבו חוויות של הצלחה, הכרה, דחייה וכישלון עשויות להשפיע על תפיסתו העצמית של הילד. משם יורחב הדיון באמצעות תפיסתו של ויקטור פראנקל, ובמיוחד כתיבתו על חינוך, ערכים, חירות ואחריות.

הטענה המרכזית היא כי אחת המשימות החשובות של המבוגרים בעולמם של ילדים ומתבגרים, ובהם הורים ומורים, היא לא רק לספק חוויות המחזקות את תחושת הערך, אלא לסייע להם לפתח בהדרגה מצפן פנימי משלהם. מצפן זה

כולל יכולת לזהות ערכים, להבחין בין אפשרויות, לגלות משמעות בעשייה ובתרומה, לבחור מתוך אחריות ולשמור על מרחב של חירות גם כאשר העולם אינו מעניק את האישור, ההצלחה או התוצאה שקיוו לקבל. במובן זה, השאלה החינוכית אינה רק כיצד מגדלים ילד שמאמין בעצמו, אלא כיצד מסייעים לו להפוך בהדרגה לאדם שיוודע מי הוא, מה חשוב לו, מה יש לו לתת וכיצד הוא מבקש לפגוש את החיים.

אסימוני המשחק של לבוי: ערך עצמי, הצלחה, כישלון והעזה

איש החינוך האמריקאי ריצ'רד לבוי משתמש באנלוגיה של "אסימוני משחק" כדי להסביר כיצד חוויות חיוביות ושיליות עשויות להצטבר בתפיסתו העצמית של הילד. על פי האנלוגיה, ניתן לדמיין שכל ילד מגיע עם כמות מסוימת של אסימונים. הצלחה במבחן, מחמאה ממורה, תחושת שייכות, בחירה לקבוצה, הצלחה בספורט, תשומת לב חיובית מהורה או חוויה שבה הילד מגלה שהוא טוב במשהו מוסיפות אסימונים. לעומת זאת, כישלון, לעג, דחייה חברתית, ביקורת, השפלה או השוואה חוזרת לאחרים עלולים לגרום מהם (Lavoie, n.d).

לבוי מתאר שני ילדים הניצבים בפני אותה סיטואציה. ילד שמרגיש כי ברשותו "ערימה" גדולה של אסימונים יכול להרשות לעצמו להרים יד בכיתה גם כאשר אינו בטוח לחלוטין בתשובה. אם יטעה, הוא יאבד כמה אסימונים, אך תחושת הערך שלו לא תתמוטט. ילד אחר, שמגיע לאותה כיתה עם מעט מאוד אסימונים, עשוי לבחור שלא להרים את היד אף שהוא יודע את התשובה. מבחינתו, האפשרות לטעות מסכנת חלק משמעותי מן המעט שנותר לו.

האנלוגיה מאפשרת להבין מדוע הימנעות אינה מעידה בהכרח על חוסר יכולת או עצלנות. ילד שנמנע מהשתתפות, מטויל, מחוג חדש או מקבוצה חברתית עשוי למעשה לנסות להגן על תפיסת עצמי שברירת. אם חווית הכישלון נתפסת עבורו כאיום משמעותי, ההימנעות עשויה להיות הדרך הבטוחה ביותר מבחינתו שלא לאבד אסימון נוסף.

מכאן נובעת המלצתו המרכזית של לבוי להורים ולאנשי חינוך. לזהות את כוחותיו של הילד, ליצור עבורו הזדמנויות אמיתיות להצליח ולסייע לו לצבור חוויות של הכרה, שייכות ומסוגלות. ילד זקוק לחוויה שרואים אותו, מכירים ביכולותיו ושיש מקומות שבהם הוא מצליח, תורם ובעל ערך. עם זאת, האנלוגיה של לבוי מעוררת גם שאלה נוספת. מה קורה כאשר תחושת הערך של הילד תלויה במידה רבה באסימונים שהוא מקבל מאחרים, כמו מחמאות, ציונים, קבלה חברתית והצלחות? ומה קורה כאשר אותם אסימונים אינם מגיעים, או כאשר הם נלקחים ממנו בעקבות כישלון, ביקורת או דחייה?

ילד זקוק לאהבה, לעידוד, להכרה ולתחושת שייכות מצד האנשים המשמעותיים בחייו, וחוויות של הצלחה ומשוב חיובי מסייעות לו להכיר ביכולותיו ולפתח ביטחון ותחושת ערך. עם זאת, כאשר תחושת הערך נשענת בעיקר על ציונים, הישגים, מחמאות או קבלה חברתית, היא נעשית תלויה במידה רבה במה שמגיע מן הסביבה, ולכן כישלון, ביקורת או דחייה עלולים לערער אותה. לכן, לצד ה"אסימונים" שהילד מקבל מן הסביבה, חשוב לסייע לו לפתח בהדרגה גם עוגנים יציבים יותר של זהות, ערכים וכיוון.

מן האסימונים למצפן פנימי: התרומה הלוגותרפית

לוגותרפיה היא גישה שפיתח הפסיכיאטר והנוירולוג ויקטור פראנקל, העוסקת בשאלה כיצד האדם יכול למצוא כיוון ומשמעות בחייו. הגישה מדגישה את חשיבותם של ערכים, חופש הבחירה, האחריות האישית והיכולת לנקוט עמדה

כלפי מצבים שאינם תמיד בשליטתנו. בהקשר החינוכי, המשמעות היא שלא די ללמד ילד מה נכון או לבחור במקומו, אלא חשוב לסייע לו בהדרגה לפתח שיקול דעת, לזהות את הערכים שמכוונים אותו, להבין את משמעות בחירותיו ולקחת עליהן אחריות (פראנקל, 2022).

אחד העקרונות המרכזיים בלוגותרפיה הוא "השאפה למשמעות", שלפיה האדם אינו מונע רק מן הרצון לעונג, להישג או לכוף, אלא גם מן הצורך למצוא משמעות ולממש ערכים בחייו. לתפיסה זו השלכה חינוכית משמעותית. פראנקל תיאר מציאות שבה מסורות, מוסכמות וסמכויות, שבעבר סיפקו לאדם חלק ניכר מן ההכוונה בחייו, הולכות ונחלשות. במציאות כזו, תפקידו של החינוך אינו להסתפק בהעברת ידע או במתן תשובות מוכנות, אלא לסייע לילד לפתח בהדרגה את היכולת לזהות מה חשוב, ראוי ומשמעותי עבורו, ולבחון כיצד הוא יכול לבטא ולממש את ערכיו במצבים השונים שהוא פוגש בחייו (פראנקל, 1985).

מתוך תפיסתו של פראנקל ניתן לומר כי תפקידם של הורים ואנשי חינוך אינו להכתיב לילד מה נכון עבורו, אלא לסייע לו לפתח בהדרגה את היכולת לבחור באופן מודע ואחראי. לשם כך חשוב לעזור לו לזהות את הערכים המשמעותיים עבורו, לעורר בו שאלות, לחשוף אותו לאידיאלים, לשמש עבורו דוגמה ולעודד אותו להקשיב למצפנו ולבחון את האפשרויות העומדות בפניו. מכאן עולה הבחנה חינוכית מרכזית. לא די לתת לילד אפשרות לבחור, אלא יש לסייע לו לפתח את היכולת לבחור מתוך ערכים, שיקול דעת ואחריות.

מן התיאוריה למעשה: שלושה עקרונות חינוכיים לוגותרפיים

מן הדיון בתפיסתו של פראנקל עולים כמה עקרונות חינוכיים מרכזיים. לסייע לילד לזהות מה חשוב לו, לאפשר לו לבחור באופן מותאם לגילו, לעודד אותו לקחת אחריות על בחירותיו ולגלות משמעות גם דרך עשייה, תרומה והתמודדות עם קושי. עקרונות אלה אינם נשארים ברמה התיאורטית, אלא יכולים לבוא לידי ביטוי במצבים פשוטים ומוכרים מחיי היומיום של ילדים ומתבגרים, כמו בחירת חוג, עזרה לאחר, קבלת החלטה, התמודדות עם כישלון או אכזבה.

מתוך כך ניתן להציע שלושה עקרונות חינוכיים לוגותרפיים שניתן לשלב בבית ובמסגרת החינוכית.

1. יצירה ותרומה: לאפשר לילדים להרגיש שיש להם באמת מה לתת

אחת משלוש הדרכים שפראנקל מתאר לגילוי משמעות היא באמצעות ערכים יצירתיים, כלומר מה שהאדם עושה, יוצר, נותן ומביא אל העולם. אצל ילדים ומתבגרים ניתן לתרגם עיקרון זה להזדמנויות ממשיות להיות מועילים, לתרום ולקחת חלק בעשייה שיש לה משמעות עבור אחרים.

כאשר ילד מקבל ציון טוב והוריו מחמיאים לו, הוא מקבל "אסימון" חשוב של הצלחה והכרה. כאשר הוא עוזר בבית, מטפל בבעל חיים, מסייע לסבא או לסבתא, משתתף בפרויקט חברתי או מתנדב, מתווספת חוויה אחרת. לא רק "אני מסוגל", אלא גם "יש משמעות למה שאני עושה ויש לי מה לתת". דרך עשייה כזו הילד אינו רק מקבל תחושת ערך מן הסביבה, אלא מתחיל לחוות את עצמו כאדם שיכול ליצור ערך עבור אחרים.

מבחינה הורית וחינוכית, המשמעות היא ליצור לילדים הזדמנויות שבהן הם באמת נחוצים. לא מטלות מלאכותיות שנועדו רק "לבנות ביטחון", אלא אחריות אמיתית, מותאמת לגיל, שיש לה תוצאה והשפעה ממשית. לאחר החוויה

ניתן גם לשנות מעט את אופי המשוב. במקום להסתפק ב"איזה ילד מדהים אתה", אפשר להפנות את תשומת לבו למה שיצר ולתרומה שלו ולומר לו "ראית כמה זה עזר?", "מה עשית שם שהיה חשוב?" או "מה גילית שאתה מסוגל לתת?" ההבדל קטן לכאורה, אך משמעותי. הילד אינו רק שומע ממבוגר שהוא בעל ערך, אלא מתחיל לראות בעצמו שיש לו יכולת להשפיע, להיות נחוץ ולתרום. כאשר חוויות כאלה חוזרות לאורך זמן, העשייה והנתינה עשויות להפוך לחלק מן האופן שבו הילד תופס את עצמו ואת מקומו בעולם. מחקרים בתחום ההתנהגות הפררחברתית מצביעים בהקשר זה על קשר בין עזרה, נתינה והתנדבות לבין מדדים מיטיבים יותר של הסתגלות נפשית בקרב ילדים ומתבגרים (Memmott-Elison et al., 2020).

דוגמה לכך עולה ממקרה שפגשתי בקליניקה. ילדה בת 11 שהתמודדה עם הצקות בבית הספר, חרמות והשוואה חברתית מתמשכת החלה להתנדב בעמותה המסייעת לילדים על הרצף. עם הזמן, חוויית הנתינה והתחושה שהיא משמעותית עבור אחרים הפכו למקור כוח מרכזי עבורה וסייעו לה לבנות זהות יציבה יותר שאינה נשענת רק על מקומה בתוך ההיררכיה החברתית בכיתה. באחת הפעמים לעגו לה תלמידים וכינו אותה "אוטיסטית" משום שהיא מתנדבת בארגון. במקום להסתגר או להימנע, היא פנתה למורה וביקשה להכין מצגת על אוטיזם ועל הפגיעה שבשימוש במילה כמילת גנאי. היא הציגה את המצגת בפני הכיתה, ולאחר מכן ההצקות סביב ההתנדבות נפסקו.

המקרה ממחיש כיצד תרומה לאחר יכולה להפוך ממעשה חיצוני לחלק מן הזהות של הילד. הילדה לא רק קיבלה "אסימונים" חדשים של הצלחה והכרה. היא מצאה ערך שהיא מזדהה איתו, פעלה מתוכו, ובמצב של פגיעה חברתית הצליחה לנקוט עמדה שתאמה את אותו ערך. במובן זה, היצירה והתרומה אינן רק דרך לחזק ביטחון עצמי, אלא גם דרך לפתח משמעות, זהות וחוסן.

2. ערכים, בחירה ואחריות: לא לבחור במקום הילד, אלא ללמד אותו לבחור

אחד התפקידים החשובים של הורים ואנשי חינוך הוא לא רק להציב גבולות או להציג ערכים, אלא גם לעזור לילדים ולמתבגרים ללמוד כיצד לבחור. חינוך למצפן פנימי אינו אומר לאפשר לילד לעשות כל מה שהוא רוצה, אלא ליצור בהדרגה מרחב שבו הוא לומד להבין מה חשוב לו, לבחון אפשרויות, לשקול השלכות ולקחת אחריות על החלטותיו. ההבדל הוא בין לומר לילד מה נכון לעשות לבין לסייע לו לפתח את היכולת להבין בעצמו מדוע בחירה מסוימת מתאימה לו ומה היא דורשת ממנו.

כאשר הדבר מתאים מבחינה התפתחותית ובטיחותית, אפשר ליצור רגע קצר של עצירה לפני שהמבוגר נותן תשובה או מקבל החלטה עבור הילד. זה יכול לקרות סביב בחירת חוג, מעבר כיתה או בית ספר, פעילות חדשה, רכישה מסוימת או כל החלטה אחרת שיש לה משמעות עבורו. במקום למהר לומר מה נכון לעשות, אפשר להפנות את הילד אל עולמו הפנימי ולשאול שאלות שמעודדות אותו לחשוב: מה באמת חשוב לך? למה זה חשוב לך? אילו אפשרויות עומדות בפניך? מה נראה לך נכון ולמה? איך הבחירה הזאת עשויה להשפיע עליך? ואיזו אחריות תצטרך לקחת אם תבחר בה?

המטרה אינה לקבל מן הילד את "התשובה הנכונה", אלא לאמן בהדרגה את יכולת ההבחנה. עצם העובדה שהמבוגר פונה לעולמו הפנימי של הילד ומשדר לו שיש משמעות לערכים, לרצונות ולשיקול הדעת שלו, מלמדת אותו שיש בתוכו מצפן שאפשר ללמוד להיעזר בו. כך מתחילה להתפתח היכולת לעצור, לבחון, לשקול ולבחור מתוך ערכים, ולא רק מתוך לחץ, פחד או רצון לרצות אחרים.

מחקרים עדכניים מצביעים על חשיבותו של מרחב חינוכי שבו ילדים ומתבגרים מקבלים אפשרות לבטא את רצונותיהם, לחשוב על בחירותיהם ולפתח תחושת כיוון משלהם. מטא-אנליזה רחבת היקף מצאה קשר בין הורות

התומכת באוטונומיה של הילד לבין רווחה נפשית גבוהה יותר ומחקר נוסף הראה כי תמיכה הורית בפיתוח "מצפן פנימי אותנטי", המבוסס על ערכים, מטרות והעדפות שהמתבגר מזדהה עמם, קשורה לתהליכים מיטיבים יותר של גיבוש זהות ואחריות (Bradshaw et al., 2025; Houthuys et al., 2026).

לדוגמה, כאשר מתבגר מבקש לפרוש מחוג, התגובה אינה חייבת להיות מיד "אתה לא פורש" או "תעשה מה שאתה רוצה". אפשר לברר מה עומד מאחורי הרצון. האם מדובר בקושי רגעי, בפחד מכישלון, בשינוי אמיתי של תחומי העניין, בקונפליקט חברתי או ברצון להשקיע במקום אחר? לאחר מכן ניתן לבחון יחד את האפשרויות, את המחירים ואת האחריות הנלווית לכל אחת מהן. כך החופש משתנה בהדרגה מיכולת פשוטה לבחור בין אפשרויות ליכולת לבחור מתוך שיקול דעת.

העיקרון הזה קיבל עבורי המחשה ברורה במקרה של נער שאני מלווה. לאחר כחמש שנים בחוג כדורסל הוא ביקש להפסיק, אך הוריו התנגדו. נוצר סביב הנושא מאבק מתמשך. הוא סירב ללכת, ובהמשך הגיע לחוג אך נמנע מלהשתתף. המתח הלך וגבר והשפיע לא רק על היחסים בבית, אלא גם על הקשר שלו עם המאמן ועם יתר השחקנים.

בשיחה בינינו לא ניסיתי לשכנע אותו להישאר או להצדיק מיד את הרצון לפרוש. במקום זאת שאלתי מה השתנה, מה כבר אינו מתאים לו, מה כן מעניין אותו היום ומה היה רוצה לעשות במקום. התברר שהכדורסל פשוט הפסיק לעניין אותו, ובמקביל הוא גילה בבית הספר חוג אילוף כלבים שסקרן והלהיב אותו הרבה יותר. כששאלתי אם דיבר עם הוריו על האפשרות הזו, הוא השיב שלא, משום שהיה משוכנע שזה לא יעניין אותם.

בהמשך עודדתי אותו להגיע להוריו עם בחירה מגובשת. להסביר מדוע הכדורסל כבר אינו מתאים לו, מה מצא בתחום אילוף הכלבים, אילו אפשרויות קיימות ומה הוא מוכן לעשות כדי לקחת אחריות על הבחירה החדשה. כאשר הציג להם את הדברים כך, תגובתם השתנתה. הם הסכימו ואף שמחו לראות שהוא בדק, חקר, חשב וקיבל החלטה מנומקת. לבסוף רשמו אותו לחוג אילוף כלבים לצעירים.

כחצי שנה לאחר מכן הוא עדיין משתתף בחוג, ובמהלך החופש הגדול אף בחר להתנדב עם בעלי חיים ולהשתתף בקייטנת אילוף. הסיפור אינו מלמד שכל רצון לפרוש צריך להתקבל, וגם לא שכל בחירה של ילד היא בהכרח נכונה. הוא כן ממחיש מה יכול לקרות כאשר מפסיקים להתמקד רק בשאלה "האם מותר לו לפרוש?" ומתחילים לשאול שאלה עמוקה יותר: מה הבחירה הזאת מלמדת על עולמו הפנימי, על הערכים שלו ועל האדם שהוא מתחיל להיות?

במובן הזה, חופש הבחירה הופך לכלי חינוכי משמעותי. לא משום שהוא מאפשר לילד לעשות כל מה שירצה, אלא משום שהוא מלמד אותו לזהות מה חשוב לו, לבטא זאת, לבחון חלופות ולשאת באחריות להחלטה שקיבל.

3. כשדברים לא מסתדרים: לעזור לילדים לנקוט עמדה מול מציאות מורכבת

העיקרון השלישי הוא אולי הקשה ביותר ליישום, דווקא משום שהוא מתנגש באינסטינקט הורי טבעי, הרצון להגן על הילד מפני כאב ואכזבה.

ילד נכשל במבחן, לא התקבל לנבחרת, לא הוזמן לאירוע חברתי או ניסה משהו ולא הצליח. ברגעים כאלה קל למהר "להחזיר את האסימון" ולומר שהמבחן לא היה הוגן, שהמאמן לא מבין, ש"הם לא שווים אותך" או שפשוט "לא קרה כלום". הכוונה טובה, אך לפעמים דווקא הניסיון לבטל במהירות את האכזבה מונע מהילד הזדמנות חשובה ללמוד כיצד להתמודד איתה.

כמובן, יש מצבים שבהם התערבות של מבוגר הכרחית. כאשר מדובר בבריאות, פגיעה, אפליה או מצב החורג מיכולת ההתמודדות של הילד, תפקידנו להגן עליו. עם זאת, לא כל אכזבה דורשת מאיתנו לתקן את המציאות.

כאן מציעה הלוגותרפיה עיקרון חשוב. כאשר איננו יכולים לשנות את מה שקרה, עדיין נותר לנו מרחב מסוים לבחור את עמדתנו ואת הצעד הבא. אצל ילדים ומתבגרים חשוב ליישם זאת ברגישות. אין צורך לחפש מיד "משמעות" בכאב או להפוך בכוח כישלון לחוויה חיובית. קודם כול אפשר להכיר במציאות וברגש: רצית מאוד, זה לא הצליח וזה באמת מאכזב. רק לאחר מכן אפשר לעזור לילד לגלות שהאכזבה אינה סוף הסיפור.

דווקא ברגעים שבהם המציאות אינה כפי שרצו, ילדים יכולים ללמוד בהדרגה להבחין בין מה שאבד לבין מה שעדיין נמצא בידיהם. אפשר לשאול: מה מתוך מה שקרה היה בשליטתך ומה לא? האם האירוע הזה באמת מגדיר אותך ואת היכולות שלך? מה עדיין נמצא בידיים שלך? אילו אפשרויות עומדות בפניך עכשיו? ומה אתה רוצה לעשות מכאן?

מנקודת מבט לוגותרפית, המטרה אינה ללמד את הילד שהכול ניתן לתיקון. לפעמים לא מתקבלים, מפסידים, נכשלים או מתמודדים עם החלטה שאי אפשר לשנות. החוסן מתפתח גם מתוך ההבנה שאובדן השליטה על התוצאה אינו בהכרח אובדן היכולת לבחור כיצד להמשיך ממנה.

את העיקרון הזה פגשתי במקרה של מתבגרת שבמשך שנה התכוננה למעבר לחטיבה מסוימת. היא הכירה את המסלולים שהוצעו בה, ציפתה להתחיל בה ובנתה סביבה חלק משמעותי מתוכניותיה לשנה הבאה. בסופו של דבר, מסיבות שלא היו בשליטתה, היא לא התקבלה. הוריה ניסו לשנות את ההחלטה והגישו ערעורים, ובמקביל היא נכנסה לסערה רגשית סביב האפשרות שתיאלץ ללמוד במקום אחר.

כשהוריה פנו אליי, הם ביקשו שאנסה להבין "מה היא באמת חושבת". בתחילת השיחה היא הייתה נסערת וממוקדת בעיקר במה שאיבדה. במקום לנסות לשכנע אותה שהחטיבה האחרת תהיה טובה יותר או לומר לה ש"זה לא נורא", בחנו יחד את המציאות דרך אותן שאלות: מה כבר אי אפשר לשנות? מה עדיין נמצא בידיה? האם אי הקבלה למקום שרצתה מגדירה אותה או את העתיד שלה? ואילו אפשרויות עדיין פתוחות בפניה?

בהדרגה היא התחילה לראות אפשרויות שקודם כמעט לא הצליחה לראות. היו חטיבות נוספות, אפשרות ללמוד את התחום שרצתה גם במסגרת אחרת, חוגים חדשים, חברויות חדשות והזדמנות להתחלה אחרת. היא החלה לבחון חלופות, קיבלה החלטה והשתתפה במכינה בחטיבה אחרת, מקום שכלל לא היה בתוכנית המקורית שלה. בהמשך היא השתלבה שם, התחברה למורה ולחברות החדשות והגיעה לפתיחת שנת הלימודים מתוך התלהבות.

לא ביטלנו את האכזבה ולא ניסינו לשכנע אותה שהדחייה הייתה "לטובה". השינוי התרחש כאשר לצד המקום לכאב נפתח גם מקום לבחירה. במקום להשאיר אותה בתוך המסגרת הצרה של "לא התקבלתי ולכן הכול נהרס", אפשרנו לה לבחון מחדש את המציאות, לזהות מה עדיין חשוב לה ומה עדיין אפשרי ולבחור כיצד להמשיך. זהו בדיוק מרחב נקיטת העמדה שהלוגותרפיה מבקשת לטפח: לא לבחור את מה שקרה לנו, אלא לגלות מה עדיין אפשר לבחור מול מה שקרה.

סיכום

אנלוגיית "אסימוני המשחק" של ריצ'רד לבוי ממחישה היטב עד כמה חוויות של הצלחה, הכרה, קבלה ודחייה משפיעות על האופן שבו ילדים ומתבגרים תופסים את עצמם. ילדים אכן זקוקים לאסימונים האלה. הם זקוקים לאהבה, לעידוד, לתחושת שייכות, להצלחות ולמבוגרים שמאמינים בהם. עם זאת, מאמר זה מדגיש כי חיזוק תחושת הערך לבדו אינו מספיק. ילד יכול לצבור אסימונים רבים ועדיין להתקשות לדעת מה חשוב לו, במה לבחור, מה יש לו לתת וכיצד להתמודד כאשר המציאות אינה מתפתחת כפי שקיווה.

כאן מציעה הלוגותרפיה רובד חינוכי נוסף. לצד החיזוק שמגיע מן הסביבה, ניתן לסייע לילדים ולמתבגרים לפתח בהדרגה מצפן פנימי המבוסס על ערכים, משמעות, בחירה ואחריות. מצפן כזה נבנה בתוך החיים עצמם. כאשר ילד חווה שיש לו מה לתת ולתרום, כאשר המבוגרים סביבו מאפשרים לו לחשוב ולבחור במקום למהר לבחור עבורו, וכאשר ברגעי כישלון ואכזבה מסייעים לו לזהות מה עדיין נמצא בידיו וכיצד הוא מבקש להמשיך.

חינוך למשמעות אינו מחליף אהבה, הגנה או גבולות, אלא מוסיף להם שכבה נוספת שמכינה את הילד להתמודד בהדרגה עם עולם שלא תמיד יעניק לו את האישור, ההצלחה או התוצאה שרצה. תפקידם של הורים ואנשי חינוך אינו להבטיח שהילד לעולם לא יאבד אסימונים, אלא לסייע לו לפתח לצד אותם אסימונים גם מצפן שיאפשר לו לדעת מי הוא, מה חשוב לו, מה הוא יכול לתת ומה עדיין בידיו לבחור.

כך, החינוך אינו מסתכם רק בחיזוק ילד שמאמין בעצמו, אלא גם בסיוע להתפתחותו כאדם שיודע בהדרגה לזהות כיוון, לבחור מתוך ערכים ולהמשיך לנוע גם כאשר הדרך משתנה.

מקורות

פראנקל, ויקטור א. השאיפה למשמעות: יסודות הלוגותרפיה ויישומה. דביר, 1985.

פראנקל, ויקטור א. האדם מחפש משמעות: מבוא ללוגותרפיה. כנרת, זמורה, דביר, 2022.

Bradshaw, Emma L., J. J. Duineveld, John H. Conigrave, Benjamin A. Steward, Kaitlyn A. Ferber, Mireille Joussemet, Philip D. Parker, and Richard M. Ryan. "Disentangling Autonomy-Supportive and Psychologically Controlling Parenting: A Meta-Analysis of Self-Determination Theory's Dual Process Model across Cultures." *American Psychologist* 80, no. 6 (2025): 879–895.

<https://doi.org/10.1037/amp0001389>.

Houthuys, S., B. Vermote, Maarten Vansteenkiste, Wim Beyers, Peter Prinzie, and Bart Soenens. "How Autonomy-Supportive Parenting Fosters Adolescent Identity across the Transition to Higher Education: The Role of an Authentic Inner Compass." *Journal of Research on Adolescence* 36, no. 3 (2026): e70233.

<https://doi.org/10.1111/jora.70233>.

Lavoie, Richard D. "Ask Rick Archives." Rick Lavoie. Accessed August 29, 2026.

<https://www.ricklavoie.com/askrickarchiv.html>.

Memmott-Elison, Madison K., Hailey G. Holmgren, Laura M. Padilla-Walker, and Alan J. Hawkins. "Associations between Prosocial Behavior, Externalizing Behaviors, and Internalizing Symptoms during Adolescence: A Meta-Analysis." *Journal of Adolescence* 80 (2020): 98–114.

<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.01.012>.